

לדברי רבי עקיבא, כל שאר-בשר שהוא בלא יבא – הולד ממזר. (לא יקח איש את אביו ולא יגלה כנף אביו... לא יבא ממזר בקהל ה'. וסבר 'לא יגלה כנף אביו' – באנוסת אביו הכתוב מדבר). ולרבי סימאי, אפילו לאוין שאינם של 'שאר' אמר רבי עקיבא הולד ממזר, כגון ממזרת ונתינה בישראל. ולרבי ישבב – אפילו בחייבי עשה (ולא יגלה) – מלבד בבעולה לכהן גדול. (ע"ע בקדושין סח). לדברי שמעון התימני, כל שחייבים עליו כרת בידי שמים – הולד ממזר. והלכה כדבריו (לדעתו, בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר והריהי באיסור כרת).

רבי יהושע אומר: כל שחייבים עליו מיתת בית דין. וכן אמר רבי שמעון בן עזאי שמצא מגלת יוחסין בירושלים וכתוב בה איש פלוני ממזר מאשת איש – לקיים דברי רבי יהושע. (יתור לא יקח מלמד ש'מלא יקח' עד 'לא יגלה' הוי ממזר. פרש"י: מה שכתוב ביניהם, דהיינו אשת אב. ולפתוס' (וכע"ז ברי"ף): מסקילה החמורה של 'לא יקח אשת אביו' עד כרת ד'לא יגלה' – ואין כרת בכלל – הולד ממזר.) [הגולד מן הממזר – ממזר, ככתוב גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה'. ולא הוצרך התנא לשנותו כי מקרא מלא הוא. רי"ד].

אמר אביו (ותניא נמי הכי): הכל מודים בבא על הגדה ועל הסוטה (שגרשה והחזירה או שלא גרשה. ערש"י ותוס') שאין הולד ממזר (שיש בהן תפיסת קדושין). ועוד שנו בברייתא, שומרת יבם שנבעלה לאחר – אין הולד ממזר. ואביו מסופק בדבר, אם כרב או כשמואל (שנחלקו אם יש תפיסת קדושין בשומרת יבם).

א. לפרש"י, לרב שאין קדושין תופסים ביבמה – הולד ממזר. והתוס' מפרשים שבין לרב בין לשמואל אין הולד ממזר ביבמה לשוק, רק לפי התנא הסובר בדעת רבי עקיבא שהולד ממזר אפילו בלאוין שאינם של שאר, גם ביבמה לשוק הולד ממזר.

ב. פירש ר"ח: אף על פי שבסוטה הכל מודים שאין הולד ממזר מדאורייתא – ממזר הוא מדרבנן. והתוס' והרא"ש נטו מדעה זו. וכן נקט מהרש"ל.

ולענין כהונה, לדעת ר"ח (מובא ברשב"א ובריטב"א פה): ולד הסוטה מזוהם לכהונה. ומהרש"ל כתב שאם נשאת הבת לכהן – בנה חלל מדרבנן. ואילו שאר פוסקים מכשירים ולד הסוטה (ערש"ב"א וריטב"א שם; ריא"ז ה"ז; בית שמואל ד סקכ"ה ובית מאיר ועוד).

ג. מחזיר גרושתו שהוא ב'לאו'; לפרש"י, תלוי הדבר במחלוקת התנאים אליבא דרבי עקיבא אם בלאוין שאינם של שאר הולד ממזר אם לאו. ולדעת התוס' ושאר ראשונים הרי זה 'לאו דשאר' ולרבי עקיבא ודאי הולד ממזר.

דפים מט – נ

צג. כיצד מתישבים המקראות דלהלן:

- א. כי לא יראני האדם וחי; ואראה את ה' ישב על כסא רם ונשא.
- ב. ...כה' אלקינו בכל קראנו אליו; דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב.
- ג. את מספר ימיך אמלא; והספתי על ימיך חמש עשרה שנה.

א. משה שנסתכל באספקלריא המאירה, אמר כי לא יראני האדם וחי. ישעיה שנסתכל באספקלריא שאינה מאירה, כשאר כל הנביאים – אמר ואראה את ה' ישב על כסא רם ונשא.

וטעה מנשה בכך שלא דקדק במלת 'את' – ואראה את ה', שהוא ענין תוספת ו'אות', לא ה' בעצמו (עפ"י רבנו בחיי ס"פ יתרו).

ב. ... בכל קראנו אליו – בציבור. דרשו ה' בהמצאו... – ביחיד [בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים].

ג. נחלקו תנאים בדבר; לדברי רבי עקיבא, את מספר ימיך אמלא – אלו שנים שפוסקים לו לאדם בשעת לידתו (רש"י). זכה – משלימים לו, לא זכה – פוחתים לו. ומה שנאמר והספתי על ימיך חמש עשרה שנה – משנים שקצבו לו מתחילה וגזרו לפחות לו. וחכמים אומרים: זכה מוסיפים לו (והספתי על ימיך...). זה שאמרו (בראש השנה טז) רשעים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה – לא שימותו מיד אלא שיפחתו ימיהם הקצובים להם, כמו שאמרו לא זכה פוחתים לו (ראב"ד תשובה ג,א).

פרק חמשי; דפים נ – נג

צד. גט ומאמר, ביאה וחליצה – כיצד הם מועילים ביבמה? מהם העקרונות העולים ממשנתנו ומבאר הגמרא?

מאמר וגט –

תקנו חכמים שגט מועיל ביבמה להאסר היא וצרתה עליו. וכן נאסרת על האחים, ונאסר הוא בקרובותיה [כיון שהגט מועיל בעלמא, אם תאמר שאינו מועיל ביבמה, יסברו שהחליצה כגט ויבוא לבעול אחר חליצה]. ומכל מקום נשאה הויקה מהתורה וטעונה חליצה להפקיעה.

וכן תקנו שמאמר מועיל כקנין במקצת (אבל מהתורה אין קידושין ביבמה כיון שזקוקה היא ליבום. עפ"י תד"ה רבן גמליאל. וע' חזו"א קל,ד) להאסר בקרובותיה ולאסור ליבם את צרתה ולאסרה על האחים [שאם תאמר אינו קונה, חוששים שמא יבואו לבעול צרתה אחר ביאתה של זו, שיאמרו כשם שמאמר שקונה בעלמא אינו אוסר את חברתה, כך ביאה אינה אוסרת].

גט אחר גט ומאמר אחר מאמר [בין בשתי יבמות שנתן גט לכל אחת או עשה מאמר בכל אחת, בין בשני יבמים ויבמה אחת, שנתנו שניהם גט או עשו שניהם מאמר] – מחלוקת רבן גמליאל וחכמים אם האחרון מועיל כלום וכנ"ל. גט אחר מאמר או מאמר אחר גט – לדברי הכל מועיל, שזה קונה בצד אחד וזה דוחה בצד אחר.

מאמר שלאחר גט אין מועיל אחריו מאמר לרבן גמליאל. וכן גט לאחר מאמר, אין מועיל אחריו גט לר"ג.

א. בירושלמי מבואר שמאמר וגט מועילים ביבמה מהתורה אלא שאינם מועילים לקנות או לדחות לגמרי (וע"ע במשך חכמה תצא כד,ד). ועוד אמרו שם לפי זה שביאה פסולה צריכה חליצה מהתורה, כיון שמאמר קונה ומשייר שוב הביאה אינה קונה את כל שיוור המאמר (ע"ש בפירוש הרידב"ז ובמשנת ר' אהרן יח,יא).

התוס' (נא: ד"ה ביאה פסולה) נקטו שאין שום תנא הסובר שהגט ביבמה מועיל להוציא מדאוריתא. ודחו בזה דברי רבי יצחק בר' ברוך שלדעת רבי נחמיה גט פוטר ביבמה מדאוריתא ואינה צריכה חליצה (וע"ע ערוך לנר שלפרש"י יש לפרש שרבן גמליאל מסתפק אם גט מועיל מהתורה ביבמה).

ב. כשם שמועיל גט ביבמה להאסר בקרובותיה, כך היא אסורה בקרוביו (ע' קהלות יעקב כח ד"ה העירג"י).

ביאה וחליצה –

אין אחר חליצה כלום, שפקעה זיקת יבמין לגמרי [ואם קידשה לאחר החליצה – באנו למחלוקת רבי עקיבא וחכמים בתפישת קדושין בחייבי לאוין]. וכן לאחר ביאת היבם ביבמתו אין כלום. אף חליצה פסולה, כגון חליצה שלאחר גט, שאילו בא לייבם אינו יכול – אין אחריה כלום [ומ"מ חליצה הבאה לאחר מאמר אינה פוטרתה לגמרי אלא צריכה גט למאמרה]. ולדברי אבא יוסי בן יוחנן איש ירושלים בשם רבי מאיר (גג): יש אחר חליצה-פסולה כלום, שגזר חליצה משום ביאה, ואם עשה מאמר אח"כ – מועיל [אף לרבי עקיבא שאין קידושין תופסין בחייבי לאוין]. ביאה פסולה (כגון ביאה שלאחר מאמר חברתה או ביאה שלאחר הגט), אמרו חכמים יש אחריה זיקת יבמין וצריכה חליצה (ואפילו לרבי נחמיה. רמב"ן ועוד, דלא כרש"י במתניתין) – גזרה משום ביאה אחר חליצה או משום ביאה אחר ביאה (ואעפ"י שאסרו ביאה אחר הגט, הוצרכו גם לפסולה לחזק הדבר, שאם לא זו לא נתקיים זו. ערשב"א). ביאה שהיתה לאחר מאמר או לאחר גט, יש גט / מאמר אחריה, בין לחכמים בין לרבן גמליאל. ורבי נחמיה חולק וסובר שאין אחר ביאה כלום, אפילו ביאה פסולה. כתבו התוס', וכן הביאו מרש"י (וע' מהר"ם רש"י וישרש יעקב), שיש ביאה אחר ביאה-פסולה אפילו לרבן גמליאל, כגון נתן גט לאחת ובעל לאחרת, ושוב בא על שלישיית – מועילה ביאה זו להאסר בקרובותיה.

צה. מה הדין באופנים דלהלן, ביבמה אחת שנפלה לפני יבם אחד?

- א. עשה מאמר ואח"כ נתן לה גט, או חליץ או בעל.
 - ב. נתן גט ואח"כ עשה מאמר או חליץ או בעל.
 - ג. חליץ, עשה מאמר או נתן גט או בעל.
 - ד. בעל, עשה בה מאמר או נתן גט או חליץ.
 - ה. עשה מאמר ונתן גט [או להפך] ואחר כך חליץ, או שחליץ בין הגט למאמר.
- א. עשה מאמר ביבמתו ונתן לה גט – אסורה להתייבם מפני שהתחיל בגירושין ועומד (מדרבנן. נב: רש"י ג): בלא יבנה, הלכך צריכה חליצה להפקיע זיקת יבום שעדיין עליה. אם פירש שנתן הגט למאמרו ולא לזיקתו, לפי לשון אחרונה בדברי רבא (לב). מותר לו ליבמה. ונחלקו הראשונים להלכה. וע"ע להלן.
- מאמר וחליצה – צריכה גט להפקיע קנין המאמר.
- מאמר ובעילה – הרי זו כמצוותה. ואם בא להוציאה, מגרשה בגט בלבד כאשה לכל דבר.
- ב. גט ומאמר – צריכה גט (למאמרה) וחליצה (לזיקתה).
- גט וחליצה – אין אחר חליצה כלום. ואם יעשה מאמר או ביאה לאחריה, לא עשה כלום לרבי עקיבא שאין קידושין תופסין בחייבי לאוין. ולדעת אבא יוסי בן יוחנן איש ירושלים בשם רבי מאיר (גג): יש אחר החליצה כלום.
- גט ובעילה – צריכה גט וחליצה (שגזרו חכמים ואמרו שגט מועיל ביבמה, הלכך קם בלא יבנה).
- ג. חליצה שנעשית בתחילה – אין אחריה כלום, שאם יקדשנה עכשיו אינה מקודשת, כרבי עקיבא שאין קדושין תופסים בחייבי לאוין, אבל לחכמים, מאמר שאחר חליצה מועיל וחייב להוציאה בגט (וע"ע בפירוט בדין קידושין לאחר חליצה, להלן נב-גג).

ד. בעל בתחילה – אין אחר בעילה כלום מזיקת יבמין אלא הריהי כאשתו לכל דבר.

ה. אין אחר חליצה כלום, בין אם החליצה היתה לאחר גט ומאמר או לאחר אחת מהן. ולדעת אבא יוסי בן יוחנן בשם רבי מאיר (ג:) באופנים אלו יש אחריה כלום.

צו. מה הדין בשתי יבמות שנפלו מבית אחד לפני יבם אחד, במקרים דלהלן?

- א. עשה מאמר בזו ומאמר בזו, מאמר בזו וגט לזו, מאמר בזו וחליץ לזו, מאמר בזו ובעל את זו.
- ב. גט לזו וגט לזו, גט לזו ומאמר לזו, גט לזו וחליץ לזו, גט לזו ובעל את זו.
- ג. חליץ וחליץ, חליץ ועשה מאמר, חליץ ונתן גט, חליץ ובעל.
- ד. בעל ועשה מאמר, בעל ונתן גט, בעל וחליץ, בעל ובעל.
- ה. גט לזו ומאמר לזו, ואח"כ בא על אחת, או נתן גט לזו ובעל לזו ועשה מאמר באחת מהן.

ו. מה הדין בכל אלו ביבמה אחת שנפלה לפני שני יבמים?

א. שתי יבמות שנפלו לפני יבם אחד, ועשה מאמר בזו ומאמר בזו; לרבן גמליאל אין מאמר אחר מאמר, שכל מה שיכול המאמר לקנות – קנה הראשון הלכך מאמר אחרון אינו כלום להאסר בקרובותיה, ונתן גט לראשונה [אבל אינה מותרת לו – גזרה שמא יבוא לייבם השניה. גמרא נא:] ודיו. וחכמים אומרים: יש מאמר אחר מאמר, שכל אחת מהיבמות תקנו לה מאמר, וכן לכל אחד מהיבמים – הלכך צריכות שני גטין וחליצה לאחת מהן.

א. יש סוברים שלדעת חכמים שקדושין תופשין בחייבי לאוין, ודאי יש מאמר אחר מאמר (רמב"ן, ריב"ן). ויש אומרים שאפילו קדושין תופשין בחייבי לאוין לא תקנו חכמים שיהא מאמר אחר מאמר לרבן גמליאל (תוס' ועוד).

ב. לרבן גמליאל אין מאמר אחר מאמר גם כשהמאמר הראשון היה לאחר הגט ו'מאמר פסול' הוא, שהמאמר קונה את כל מה ששייר הגט לפיכך המאמר שלאחריו אינו מועיל כלום (גמרא נא. – לדברי אביי).

ג. עשה מאמר בזו ומאמר בזו ונתן גט למאמרו ולא לזיקתו – הותר לייבם האחרת (ע' לעיל לב) אלא שלכתחילה אין לעשות כן, ליתן גט למאמרו ולא לזיקתו, ולכך צריך ליתן שני גטין (עפ"י תוס').

ויש סוברים שאף לכתחילה מותר ליתן גט למאמרו ולייבם האחרת, ומה שאמרו צריכות שני גטין, היינו אם רוצה להוציא שתיהן (עפ"י 'יש מפרשים' ברמב"ן רשב"א ומאירי. וע' חזו"א קכת, ח). ויש סוברים שאפילו בדיעבד נתן גט למאמרו נאסר באחרת (ע' ברמב"ן וש"ר כאן ולעיל לב. ולהלכה יש להחמיר – ע' אה"ע קע, טו; חזון איש קכת, ז).

החזון-איש (קכת, ח) צדד שאם נתן גט למאמרו, חליצתה טובה יותר מחליצת חברתה שלא נתן לה גט, הלכך אם חליץ לחברתה לא נפטרה זו שנתן לה גט.

ד. הלכה כחכמים (רי"ף ושאר פוסקים).

מאמר בזו וגט לזו – צריכה בעלת-המאמר גט (למאמרה) וחליצה (לזיקתה) ואסור לקיימה משום שנתן גט לחברתה וקם לו ב'לא יבנה' מדרבנן.

למאן דאמר חליצה פסולה צריכה לחזור על כולם, צריך בשני המקרים הללו שתי חליצות (תוס' ועוד. וכן פסק הרמב"ן. ומחלוקת הראשונים היא – ע' לעיל כו-כז).

מאמר וחליצה – הראשונה צריכה גט.

מאמר וביאה – צריכות שני גטין וחליצה אחת.

ב. גט וגט – לרבן גמליאל, אין השני מועיל כלום להאסר בקרובות. וחכמים אומרים יש גט אחר גט ואסור בקרובות שניה. וחולץ לאחת מהן.

המהרש"א דייק מדברי רש"י שאפילו לרבן גמליאל שהגט השני אינו גט, נפסלה לכהונה משום 'ריח הגט' [ומשום כך אין צריך להקפיד לחלוץ לראשונה דוקא כדי שלא לפסול השניה מכהונה, כי כבר נפסלה השניה לכהונה כשנתן לה גט]. והרש"ש נטה מדבריו.

[מבואר בגמרא שאם ננקוט 'יש זיקה' [דלא כרבן גמליאל], וננקוט כרבן גמליאל שאין גט אחר גט, אזי לדברי שמואל אם חלץ לראשונה לא נפטרה צרתה וצריך לחלוץ גם לה].

גט ומאמר – צריכה בעלת-מאמר גט, וחולץ לאחת מהן.

גט וחליצה – אין אחר חליצה כלום. ולדעת אבא יוסי בן יוחנן (גג:) יש אחר חליצה זו כלום כנ"ל.

גט וביאה – צריך לגרש את זו שבא עליה בגט, וצריך חליצה אחת (שביאה פסולה אינה מועילה לפטור מחליצה).

ג. אין אחר חליצה כלום.

[נחלקו אמוראים (לעיל י"א) אם ביאת היבם בצרת חלוצתו או ביאת האחים בחלוצת אחיהם, אסורה בלאו או בכרת, ונפקא מינה לענין תפיסת קידושין ב'מאמר' או בביאה שלאחר חליצה].

ד. אין אחר ביאה ראשונה כלום, ומעשה שעשה לאחריה בצרתה אינו מועיל לאסור בקרובותיה. [למאן דאמר הבא על יבמתו וחזר הוא או אחד מן האחים על צרתה – בעשה ולא בכרת (כדלעיל י"א) וכן פסק הר"ף ועוד. ויש גורסים 'בלאו', יש אחר ביאה באחת תפישת קידושין באחרת, וצריכה הימנו גט].

ה. ביאה באמצע (בין מאמר לגט) או בסוף (אחר שעשה מאמר באחת ונתן גט לאחת); לתנא קמא (וכן אמר ר"ג בברייתא) – יש אחריה כלום, שהמאמר שלאחריה מועיל לאסור קרובות, וכן צריך לחלוץ אחריה. ולרבי נחמיה אין אחריה כלום.

א. לפרש"י במשנה, יוצאת לרבי נחמיה בגט בלא חליצה. ולהלן פרש"י שצריכה חליצה לזיקתו,

וכן צדד הרמב"ן, והאריך עוד (נא:): שנחלקו בדבר סוגיות הגמרא וכן נחלקו החכמים בירושלמי ולפי דעה זו מה שאמרו 'אין אחריה כלום' היינו שמאמר וגט שלאחריהם אינם כלום.

ב. ביאה שלאחר גט או לאחר עשיית מאמר בחברתה, הואיל והיא 'ביאה פסולה' יש אחריה ביאה,

ואפילו לרבן גמליאל (עפ"י תר"ה עדיפא).

ו. מבואר במשנה ובברייתא שהוא הדין בכל זה בשני יבמים ויבמה אחת [כגון שנתן האחד גט ואחר כך נתן השני – מחלוקת רבן גמליאל וחכמים. ולמאן דאמר יש זיקה, אם נתנו שניהם גט, לדברי רבה בר רב הונא צריכים שניהם לחלוץ, שחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחים].

לדברי בן עזאי יש חילוק בין שתי יבמות ויבם אחד לשני יבמים ויבמה אחת, בזה יש מאמר אחר מאמר ובוה אין. (ונחלקו רש"י ותוס' בגרסה, אם בשתי יבמות יש מאמר אחר מאמר או בשני יבמים).

א. יבמה שקיבלה מאמר מיבם אחד והלכה וקיבלה מאמר מהיבם האחר ובכך אסרה עצמה על

שניהם – כתב הרשב"א בתשובה (ח"א א"ב), אין כותבים עליה אגרת מרדין כדין מורדת בבעלה.

- ב. יש מי שכתב לדייק מלשון הרמב"ם והשלחן-ערוך שבשני יבמים, אם עשה אח אחד מאמר או חלץ לזו שבא עליה אחיו ביאה-פסולה, לא הועיל המאמר או החליצה לאסור קרובותיה משום שכלפי שאר האחים נפקעה זיקתה בביאת האת, שנעשית עליהן ערות 'אשת אח' בביאתו, ואפילו בביאה פסולה (עפ"י אמרי משה ה, יא ע"ש).
- ג. שתי יבמות שנפלו לפני שני יבמים, ועשה האחד מאמר בזו והאחר עשה מאמר בשניה [או שנתנו גט], וחלץ זה לבעלת מאמר של אחיו; לדברי הבית-שמואל (קע סק"ה) נפטרו שתיהן, והחזון-איש (קכה, י) חולק וסובר [אליבא דרמב"ן ורא"ש] שהשניה צריכה חליצה מאחיו, כי חליצת אחיו בבעלת-מאמר שלו מעולה מאילו הוא היה חולץ לה.
- ד. היה אחד האחים גדול ואחד קטן, ונתנו שניהם גט – ע' להלן צו.

דף נא

צז. אלו תנאים סוברים מאמר קונה קנין גמור (= חשוב)?

רבן גמליאל אמר אין מאמר אחר מאמר, שהמאמר הראשון קנה (מדרבנן) כל מה שיכול ולא שייר כלום למאמר אחר. וכן סובר בן עזאי בשתי יבמות ויבם אחד (בגרסת רש"י. ור"י קיים הגרסה האחרת; בשני יבמים ויבמה אחת). וכן לדברי רבי נחמיה שאין כלום אחר ביאה-פסולה, הוא הדין אחר מאמר. ריב"ב פירש שלרבי נחמיה, גט ומאמר ביבמה מועילים מדאוריתא כבשאר נשים. והתוס' דחו דבריו.

לדברי בית שמאי מאמר קונה מדאוריתא, שלכך העושה מאמר ביבמתו ושוב נפלה לו אחותה, אשתו זו שעשה לה מאמר – עמו, והלזו תצא משום אחות אשה.

רבי שמעון מסתפק אם מאמר קונה קנין חשוב (מדרבנן. תוס') אם לאו, ולכך אמר שאם באו שני יבמים בני תשע על יבמתם, הביאה השניה לא אסרתה על הראשון, שביאת בן תשע הריהי כמאמר, ואם קנה הראשון – השני אינו כלום, ואם לא קנה הראשון – כמו כן גם השני לא קנה. ע"ע לעיל יט כט.

דף נב

צח. א. האם צריך לקדש קודם היבום?

ב. על אלו מעשים נפסדים היה רב מלקה?

ג. מאמר יבמין כיצד?

ד. שטר כתובת יבמין, כיצד?

א. אמר רב הונא: מצות יבמה, מקדש ואחר כך בועל. בעל בלא מאמר – קנה (אף מדרבנן תוס'), ואינו צריך לקדש אחר בעילה. רמב"ם יבום ב, ב; רמב"ן, אבל לוקה מכת מרדות מדרבנן (שדרך פריצות היא לעשות תחילת קנינו בביאה. תוס').

אמרו בגמרא שאין הוכחה לרב הונא ממשנתנו. ומכל מקום נראה מהרי"ף שהלכה כדבריו. (וכבר העירו על רש"י והגמ"י ששינו פשט המשנה ופרשו דלא כרב הונא. ע' בחדושי אנשי שם על הרי"ף ורש"ש).